

Інформація про фінансові ризики (включаючи умовні зобов'язання та квазіфінансові операції) та їх вплив на показники державного бюджету у 2023 році

Відповідно до пункту 52 частини першої статті 2 Бюджетного кодексу України фінансовими ризиками є чинники (включаючи умовні зобов'язання та квазіфінансові операції), що можуть призводити до зменшення надходжень бюджету та/або потребувати додаткових витрат бюджету, відповідно спричинити збільшення дефіциту бюджету та державного (місцевого) боргу порівняно з плановими бюджетними показниками.

Указом Президента України від 24.02.2022 № 64 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», в Україні введено воєнний стан.

У цьому документі, підготовленому відповідно до вимог підпункту 12¹ пункту 1 статті 38 Бюджетного кодексу України, зазначається про фінансові ризики, до яких можуть бути чутливими державні фінанси в Україні у 2023 році в умовах ведення війни з російською федерацією, яка наразі триває в Україні. Перелік наведених у документі фінансових ризиків не є вичерпним та буде залежати, зокрема від зміни ситуації на фронті, у макроекономічному середовищі.

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗМІНАМИ У МАКРОЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

З 2014 року економіка України функціонувала в умовах гібридної війни, яку російська федерація вела проти України, проте широкомасштабні військові дії країни-агресора на території України, які почалися 24.02.2022, створили нові надзвичайні виклики.

Повномасштабна військова агресія з боку російської федерації призвела до:

- руйнації значної частини виробничої, транспортної та житлової інфраструктури. Так, станом на 1 серпня 2022 року обсяг прямих збитків економіки України від пошкодження та руйнування житлових і нежитлових будівель та інфраструктури (у грошовому еквіваленті) збільшився до 108,3 млрд дол. США, або 2,9 трлн гривень (оцінка KSE Institute та органів державної влади);

- розширення дефіциту бюджету внаслідок високої потреби у покритті значних витрат бюджету, у зв'язку із зростанням видатків на забезпечення оборони та підтримку населення й економіки, суттєвим скороченням доходів;

- посилення цінової та курсової волатильності. У розрахунку червень до червня минулого року споживчі ціни зросли на 21,5%. Станом на 09.08.2022 порівняно із станом на 23.02.2022 офіційний курс гривні до долару США девальвував на 26,2%;

- погіршення збалансованості зовнішніх рахунків, що пов'язане із скороченням експортних валютних надходжень через заблоковані морські порти та руйнування об'єктів транспортної і виробничої інфраструктури, зростанням відтоку валюти за картковими операціями, що здійснюють мігранти з України за кордоном. Так, від початку повномасштабної війни НБУ заборонив більшість операцій із транскордонного руху капіталу. Однак дуже значним був вплив коштів через розрахунки з нерезидентами за торговими операціями та зняття готівки населенням за кордоном. Загалом вплив капіталу за фінансовим рахунком за січень – квітень становив 7,3 млрд дол. США. Його частково пом'якшили надходження кредитів від МФО та країн-партнерів. Ці ресурси поповнили міжнародні резерви;

- зростання неплатоспроможності суб'єктів економічної діяльності, що пов'язане із їх втратами через негативні наслідки війни, зокрема значні руйнування, що разом із низьким

споживчим попитом, погіршенням платоспроможності, зростанням заборгованості, погіршенням та здороженням логістики спонукатиме підприємців згортати діяльність;

- суттєвого зростання цін на світових енергетичних ринках та значних руйнувань енергетичної інфраструктури. Так, ціни на нафту марки Brent зросли з 77,9 дол. США за барель на кінець 2021 року до 96 дол. США за барель станом на 09.08.2022 (із піковими значеннями у березні). Ціни на природний газ (газовий хаб TTF) зросли з 67,4 євро за МВт·год на кінець 2021 року до 189,6 євро за МВт·год станом на 09.08.2022 (із піковими значеннями у березні);

- непродажу об'єктів великої та малої приватизації внаслідок відсутності попиту, що призводить до погіршення фінансового стану підприємств через неможливість залучення інвестицій унаслідок приватизації, подальшого збільшення фінансового навантаження на державу від утримання об'єктів, які могли б бути приватизовані. Так, станом на 01.09.2022 невиконання плану надходжень від приватизації державного майна становить 7,7 млрд гривень;

- значної зовнішньої та внутрішньої міграції населення. За даними Організації Об'єднаних Націй починаючи з 24.02.2022 з України виїхало 9,1 млн осіб;

- загального скорочення кількості зайнятих та зростання рівня безробіття через згортання виробництва, руйнацію житлових та виробничих приміщень, окупацію, виїзд робочої сили за кордон. За оцінками Міжнародної організації праці, в умовах поточних воєнних дій станом на початок квітня порівняно із довоєнним періодом вже було втрачено 4,8 млн робочих місць, що складає близько 30% від всіх робочих місць країни. За оцінками Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України, повністю закрито 2 млн робочих місць.

У зв'язку із повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України кардинально змінились умови функціонування економіки. Також війна змінила традиційні форми та підходи до процесу аналізу та прогнозування економічного і соціального розвитку країни.

За інформацією Міністерства економіки України у поточному році та 2023 році існуватимуть наступні фіскальні ризики, які впливатимуть на стан державних фінансів:

- невизначеність тривалості та інтенсивності військового конфлікту між Україною та російською федерацією, що може позначитись на збільшенні людських втрат та подальшої вимушеної міграції населення, суттєвому зменшенні обсягу зовнішньої торгівлі, продовженні руйнування важливих інфраструктурних об'єктів, збільшенні втрат у економічному та виробничому потенціалах, збільшенні витрат на логістику промисловими та агропідприємствами, зниженні рівня їх конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості;

- недоотримання фінансової допомоги від міжнародних фінансових організацій та країн - донорів може призвести до додаткової грошової емісії, скорочення бюджетних витрат, відповідно споживання сектору загального державного управління, скорочення бюджетної підтримки бізнесу, що негативно вплине як на обсяги попиту в економіці, так і на обсяги виробництва, що додатково вплине на динаміку цін;

- недотримання досягнутої домовленості щодо розблокування трьох портів на Чорному морі з боку російської федерації, що призведе до зменшення обсягів зовнішньої торгівлі та може спровокувати світову продовольчу кризу;

- суттєве скорочення штатних працівників у сфері державного управління може призвести до зростання рівня безробіття, додаткового тимчасового тиску на фонд оплати праці державних установ через значні одномоментні грошові виплати працівникам, відтік високоінтелектуальної робочої сили за кордон, дефіцит людського капіталу;

- отримання більш низького врожаю зернових культур внаслідок, зокрема втрат врожаю через знищення з боку країни-агресора як культур на полях, так і місць зберігання зібраного врожаю, що призведе до зменшення експортної спроможності аграрного сектору та відповідно валютних надходжень від експорту, падіння виробництва у переробній промисловості, дефіциту продовольчих товарів на внутрішньому ринку та зростання споживчих цін на харчові продукти, що займають значну частку у споживчому кошику;

- непродаж об'єктів великої та малої приватизації внаслідок відсутності попиту у зв'язку із погіршенням інвестиційного клімату у країні унаслідок агресії російської федерації.

Крім того, розгортання глобальної світової економічної кризи («боргова булька») може призвести до додаткового падіння цін на експортну сировину, скорочення виробництва, зменшення кількості робочих місць, подорожчання долара США тощо.

Військове командування країни разом з іншими центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування здійснюють заходи, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави.

З огляду на наявність невизначеності щодо тривалості та наслідків бойових дій, а також відсутність повної поточної статистичної інформації, прорахувати вартісний вплив зміни макроекономічних показників на показники державного бюджету наразі не вбачається можливим.

ФІСКАЛЬНІ РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯМ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

За інформацією Національного банку України (далі – НБУ) наразі банківська система успішно протистоїть викликам війни: банки працюють безперебійно, зберігають ліквідність та продовжують кредитувати. Зокрема у першій половині липня цього року середні залишки коштів у депозитних сертифікатах становлять близько 170 млрд грн, що свідчить про високий обсяг вільної ліквідності банківської системи. Водночас зростання чистих гривневих кредитів бізнесу з початку повномасштабної війни переважно забезпечено програмами підтримки. Тому зважаючи на невизначеність макроекономічних умов та фінансового стану позичальників, масове кредитування бізнесу зараз є можливим лише в разі розширення програм державної підтримки.

Також за інформацією НБУ, з усіх властивих банкам ризиків ключовим залишається кредитний ризик, а його реалізація – найбільша загроза для сектору. Банківський сектор вперше за п'ять років став збитковим через різке зростання відрахувань до резервів. За очікуваннями НБУ банки втратять мінімум 20% кредитного портфеля внаслідок війни та економічної кризи.

Під найбільшим ризиком знаходяться заставні кредити, видані на тимчасово окупованих територіях та на територіях, де ведуться активні бойові дії. Через знищення заставного майна (житло, автотранспорт, тощо), а також погіршення платоспроможності населення, значна частка кредитного портфеля банків може стати непрацюючою.

В умовах невизначеності щодо подальшого ходу бойових дій та неможливості точної оцінки розміру понесених матеріальних втрат банки вимушені формувати значні обсяги резервів за кредитними збитками, що у свою чергу суттєво позначиться на рівні прибутковості банків.

Зокрема фінансові результати діяльності банків державного сектору (АТ «Укрексімбанк», АБ «Укргазбанк», АТ КБ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк») за підсумками 2022 року очікуються збитковими або близькими до нуля, відповідно існує висока імовірність виникнення фіскальних ризиків, пов'язаних із недоотриманням надходжень до державного бюджету від сплати дивідендів державними банками у 2023 році.

Разом з тим у «Звіті про фінансову стабільність» за червень 2022 року, який був підготовлений НБУ, зазначається про результати реверсивного стрес-тестування, які свідчать, що найбільшим банкам вистачить запасу основного капіталу та накопичених прибутків на покриття втрат 25% кредитного портфеля. Більшість банків збереже додатний капітал навіть за більших втрат.

Водночас, за інформацією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд) в період воєнного стану спостерігається постійне зростання ризиків банкрутства банків. Заходи з боку держави та НБУ значно пом'якшують існуючі ризики шляхом уведення стовідсоткової гарантії на вклади фізичних осіб, обмеження на зняття готівки в банках,

обмежене використання статей 75 та 76 Закону «Про банки і банківську діяльність», яке суттєво скорочує підстави для віднесення банків до категорії неплатоспроможних. Однак, після завершення військового стану та припинення дії запроваджених захисних механізмів для банківського сектору, є вірогідність реалізації ризиків банкрутства банків. За таких умов, Фонд оцінює можливість виникнення у 2023 році дефіциту коштів у сумі 3,5 млрд гривень.

Очевидно, що негативний вплив поточної кризи розтягнеться в часі – відносно точно оцінити її наслідки можна буде лише після стабілізації макроумов. З огляду на рівень втрат буде визначено строк для відновлення банками капіталу. Банки повинні будуть розробити плани капіталізації та/або реструктуризації активів. НБУ очікує, що більшість банків зможе самостійно відновити капітал завдяки майбутнім прибуткам. Решті може знадобитися докапіталізація від акціонера. Зокрема, це ймовірний сценарій для кількох державних банків. Регуляторні послаблення зберігатимуться для банків, які сумлінно виконуватимуть розроблені плани.

Під час кризи НБУ не застосовуватиме до банків заходів впливу за порушення вимог до капіталу. Водночас на цьому етапі важливе своєчасне відображення банками кредитних збитків. Це дасть НБУ коректне уявлення про стан ринку для прийняття подальших регуляторних рішень, зокрема коригування режиму регуляторного пом'якшення. Проте банки, які під час кризи постійно генеруватимуть від'ємний операційний грошовий потік від основної діяльності, стануть предметом пильного нагляду НБУ. Їхня діяльність за певних обставин буде обмежуватися для захисту вкладників.

ФІСКАЛЬНІ РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ УПРАВЛІННЯМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ ТА ГАРАНТОВАНИМ ДЕРЖАВОЮ БОРГОМ

Станом на 31 липня 2022 року державний та гарантований державою борг України становив 3 539,3 млрд грн або 96,8 млрд дол. США (зменшився порівняно із початком року на 1,2 млрд дол. США).

Державний борг України становив 3 164,8 млрд грн (89,42 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 86,5 млрд дол. США (зменшився порівняно із початком року на 0,1 млрд дол. США), в тому числі:

- *державний зовнішній борг* - 1 909,1 млрд грн (53,94% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 52,2 млрд дол. США (збільшився порівняно із початком року на 4,5 млрд дол. США);
- *державний внутрішній борг* - 1 255,7 млрд грн (35,48 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 34,3 млрд дол. США (зменшився порівняно із початком року на 4,6 млрд дол. США).

Гарантований державою борг України становив 374,4 млрд грн (10,58% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 10,2 млрд дол. США (зменшився порівняно із початком року на 1,1 млрд дол. США), в тому числі:

- гарантований державою зовнішній борг – 304,2 млрд грн (8,6 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 8,3 млрд дол. США (зменшився порівняно із початком року на 1,2 млрд дол. США);
- гарантований державою внутрішній борг – 70,2 млрд грн (1,98 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 1,9 млрд дол. США (збільшився порівняно із початком року на 0,1 млрд дол. США).

У зв'язку із погіршенням результатів діяльності суб'єктів господарювання як державного, так і комунального секторів економіки через війну в Україні та настання форс-мажорних обставин, у 2023 році існує ризик невиконання такими суб'єктами своїх зобов'язань перед кредиторами за запозиченнями, залученими під державні гарантії, перед Мінфіном, як кредитором, за кредитами (позиками), залученими державою від міжнародних фінансових організацій.

Так, у 2023 році існує висока ймовірність настання гарантійних випадків за зобов'язаннями ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» у сумі 4,6 млрд гривень.

Також існує ризик щодо виконання Укравтодором боргових зобов'язань за КПКВК 3111030 «Виконання боргових зобов'язань за запозиченнями, залученими державою або під державні гарантії на розвиток мережі автомобільних доріг загального користування». Наразі існує значний дефіцит коштів для фінансування дорожнього господарства, оскільки через зміни у законодавстві на даний час так і не сплачується акцизний податок на імпортоване та вироблене в Україні пальне, який був основним джерелом формування державного дорожнього фонду.

Таким чином, існує суттєвий дефіцит коштів для виконання боргових зобов'язань за запозиченнями, залученими державою або під державні гарантії, на розвиток мережі автомобільних доріг загального користування.

В рамках правочину з державними єврооблігаціями та державними деривативами (запропоновані Україною зміни до їх основних умов), інвестори також погодились на відтермінування виплат купонів та основної суми на 2 роки за облігаціями Укравтодору та Укренерго, що були розміщені на зовнішніх ринках капіталу у 2021 році під державні гарантії. Це дозволить Україні краще підготуватися до найскладнішого в історії опалювального сезону та ефективніше відновлювати зруйновану російською федерацією інфраструктуру.

За спільними з Міжнародним банком реконструкції та розвитку (МБРР) інвестиційними проектами «Розвиток міської інфраструктури», «Другого проекту розвитку міської інфраструктури», «Проекту підвищення енергоефективності централізованого теплопостачання» комунальні підприємства у 2023 році мають сплатити Мінфіну 210 191 988,54 дол. США (що за прогнозним курсом на 2023 рік 42,2 грн. за 1 дол. США) в гривневому еквіваленті складає 8 870 101 916,38 гривень.

В свою чергу, у зв'язку із погіршенням фінансового стану та економічної діяльності підприємств житлового комунального господарства та комунальних підприємств муніципального транспортного господарства, що є кінцевими бенефіціарами в рамках спільних з ЄІБ проектів «Міський громадський транспорт України», «Програма модернізації муніципальної інфраструктури України» та «Завершення будівництва метрополітену у м. Дніпропетровську» існує ризик невиконання комунальними підприємствами зобов'язань перед Мінфіном, як кредитором, зі сплати основного боргу та відсотків за ним за запозиченнями, залученими державою в рамках зазначених інвестиційних проектів загальним обсягом 803 736,76 євро. Також існує ризик невиконання у 2023 році КП «Дніпропетровський метрополітен», що є кінцевим бенефіціаром в рамках спільного з ЄБРР проекту «Завершення будівництва метрополітену у м. Дніпропетровську», зобов'язань перед Мінфіном як кредитором, зі сплати відсотків за кредитами та плати за надання кредитів, залучених державою загальним обсягом 17,1 млн гривень.

Також враховуючи факт невиконання у поточному році КП «Харківський метрополітен», що є кінцевим бенефіціаром в рамках спільного з ЄБРР та ЄІБ проекту «Подовження третьої лінії метро у м. Харкові», зобов'язань перед Мінфіном, як кредитором, з обслуговування та погашення кредиту, існує високий ризик невиконання КП «Харківський метрополітен» відповідних зобов'язань у 2023 році загальним обсягом 40,33 млн гривень.

Крім того, з огляду на нестабільну на сьогодні ситуацію на ринку банківських послуг України та значний спад економічної діяльності суб'єктів господарювання реального сектору економіки існує квазіфіскальний ризик у зв'язку із можливим невиконанням зобов'язань представниками малого та середнього бізнесу, що отримали кредити від банків-посередників в рамках спільних з ЄІБ інвестиційних проектів «Основний кредит для малих та середніх підприємств та компаній з середнім рівнем капіталізації» та «Основний кредит для аграрної галузі – Україна». Протягом 2023 року в рамках зазначених проектів банки-посередники мають сплатити Мінфіну 10 727 540,67 євро в рахунок погашення основного боргу та відсотків за ним.

Також, в рамках реалізації спільних зі Світовим банком проектів, для реалізації яких залучені кредитні кошти під державні гарантії, АТ «Укресімбанк» протягом 2023 року має виконати зобов'язання перед МБРР в сумі 858 464 302,35 гривень.

Підвищення облікової ставки НБУ до 25% є також додатковим тягарем для суб'єктів господарювання державного сектору та муніципалітетів, в портфелі яких наявні кредити, прив'язані до облікової ставки НБУ, зокрема гарантовані державою. В майбутньому це може призвести до дефолтів та/або настання гарантійних випадків та відповідно додаткових непередбачуваних видатків державного бюджету. Так, станом на 31.07.2022 гарантований державою борг за кредитами, обслуговування яких залежить від облікової ставки НБУ, становить майже 40,0 млрд гривень.

Крім того, збільшення облікової ставки НБУ та темпів інфляції призведе до додаткових видатків держбюджету з обслуговування державного боргу як у 2022 так і у 2023 роках.

Слід зазначити, що скорочення обсягів надходжень податків та платежів до бюджету та невідкладні потреби у покритті значних поточних витрат країни в умовах війни створюють значні фіскальні ризики державного бюджету – призводять до зростання дефіциту державного бюджету та державного боргу.

Попри складну ситуацію з бюджетом, у поточному році Україна продовжувала платити за своїми боргами, у тому числі зовнішніми. Після перемовин, ініційованих Україною з інвесторами, останні погодилися на відтермінування платежів щодо зовнішнього боргу України до кінця 2023 року з можливістю продовження відстрочки на рік (до 2024 року). Завдяки цьому за два наступні роки Україна зможе зекономити майже 6 мільярдів доларів США. Ці гроші допоможуть зберегти макрофінансову стабільність, посилити стійкість української економіки.

З урахуванням фактично здійснених платежів та правочину з державними єврооблігаціями, станом на 15.08.2022 прогнози платежів з обслуговування та погашення державного боргу у 2022 році становитимуть 606,1 млрд грн (з яких за внутрішнім боргом – 517,5 млрд грн, зовнішнім боргом – 88,6 млрд грн), у 2023 році – 744,5 млрд грн (з яких за внутрішнім боргом – 596,5 млрд грн, зовнішнім боргом – 148,0 млрд грн).

Наразі основними внутрішніми джерелами наповнення державного бюджету, окрім податків, є військові облігації. Кошти від розміщення військових облігацій, залучені в Державний бюджет України, використовуються на безперебійне забезпечення фінансових потреб держави в умовах воєнного стану – соціальні та оборонні. Так, станом на 29.08.2022 від розміщення ОВДП на фінансування державного бюджету залучено 438,9 млрд грн, при цьому, за рахунок випуску військових ОВДП залучено 411,2 млрд грн, в тому числі шляхом придбання у власність Національним банком України – 285,0 млрд гривень.

Також Урядом проводиться активна робота з міжнародними партнерами, донорами, міжнародними фінансовими організаціями задля забезпечення фінансування дефіциту бюджету.

Станом 15 серпня 2022 року надходження до загального фонду Державного бюджету України офіційних трансферів (включаючи гранти) від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ становили близько 300 млрд грн, які спрямовуються на фінансування найактуальніших видатків держави, у тому числі пов'язаних із забезпеченням гарантованого соціального захисту громадян, функціонування критичної інфраструктури та сектору безпеки.

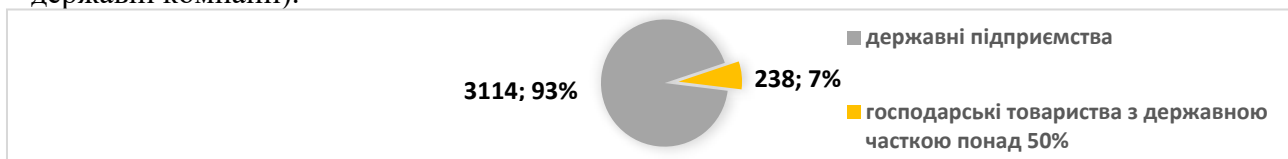
Недоотримання фінансової допомоги від міжнародних фінансових організацій та двосторонніх донорів може призвести до наявності недостатнього обсягу коштів для фінансування дефіциту державного бюджету та для відновлення зруйнованої інфраструктури.

Більшість із наданої міжнародними партнерами допомоги надходить у формі довгострокових позик на пільгових умовах, зокрема під низький відсоток, на довгі терміни, із пільговим періодом відстрочення погашення позики.

Робота по співробітництву із міжнародними фінансовими організаціями продовжиться і в 2023 році.

ФІСКАЛЬНІ РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

За даними Єдиного реєстру об'єктів державної власності в Україні на початок 2022 року налічувалось 3 352 суб'єкти господарювання державного сектору економіки (далі – державні компанії).

Джерело: дані Фонду державного майна України.

В умовах військової агресії російської федерації та активних бойових дій на значній території України, а також враховуючи швидкий характер розвитку та непередбачуваність подій, державні компанії, як і інші суб'єкти господарювання, гостро відчули на собі всі негативні наслідки поточної ситуації в країні, пов'язані з негативними економічними процесами в економіці країни внаслідок війни, що призвело до погіршення їх фінансово-економічного стану.

Виникнення нових надзвичайних викликів в діяльності державних компаній зокрема спричинило:

- значне скорочення обсягів виробництва та обсягів реалізації;
- втрату активів та трудових ресурсів;
- значне зростання цін на енергоносії, сировину та матеріали;
- значне ускладнення та здорожчання логістики;
- втрату ринків збуту;
- значне погіршення розрахунків;
- зростання дебіторської заборгованості;
- дефіциту обігових коштів;
- зростання потреби у позикових коштах та/або у державній підтримці;
- значне зростання зобов'язань державних компаній за ПСО.

Значні втрати державних компаній через негативні наслідки війни, зокрема, знищення або руйнування виробничих активів, загрозу життю працівників, що, разом із низьким споживчим попитом, погіршенням платоспроможності, зростанням заборгованості, погіршенням та здорожчанням логістики спонукатимуть до згорання або обмеження діяльності.

Дефіцит фінансових ресурсів, скорочення та вкрай низька державна та/або кредитна підтримка стримуватиме відновлення та подальший розвиток підприємств (насамперед, середніх та малих) та, відповідно, звужуватиме ділову активність в економіці та знижуватиме їх конкурентоспроможність в умовах недофінансування інвестиційних проектів, спричинятиме підвищення рівня цін підприємствами з метою покриття боргових зобов'язань, зменшення заробітних плат, скорочення рівня зайнятості та зростання кількості безробітних внаслідок скорочення штатів підприємств або їх повної ліквідації.

Скорочення обсягів виробництва та зниження обсягів реалізації продукції очікується і найближчим часом щодо тих компаній, виробничі потужності яких розміщені в регіонах країни, що межують з російською федерацією, перебувають поблизу лінії зіткнення або під загрозою окупації.

Частина державних компаній вже втрачена внаслідок окупації російською федерацією територій України та/або їх фізичного знищення.

Також державні компанії несуть додаткові втрати та збитки, зокрема внаслідок їх долучення до заходів, що здійснюються військовим командуванням та органами влади для запобігання воєнній загрозі з боку російської федерації та забезпечення обороноздатності країни.

У період дії воєнного стану або стану війни згідно із Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або

стану війни» від 03.03.2022 № 2115-IX фізичні особи, фізичні особи – підприємці та юридичні особи звільнені від подання облікових, фінансових, бухгалтерських, розрахункових, аудиторських звітів та будь-яких інших документів, подання яких вимагається відповідно до чинного законодавства.

З огляду на вказане та відсутність в умовах воєнного стану повного доступу до звітної інформації усіх державних компаній, ускладнилось і здійснення оцінки фіскальних ризиків, пов'язаних з їх діяльністю.

Наразі за таких умов можна лише оперувати певними оцінками щодо загального фінансового стану окремих державних компаній, кардинальних змін, що відбулись в умовах їх функціонування, та впливу на їх фінансові результати. Невиправданим в умовах війни є і процес моделювання результатів діяльності державних компаній у середньостроковій перспективі.

Через невизначеність щодо тривалості та характеру розвитку війни, реальних наслідків війни в далекосяжній перспективі, а також можливість відновлення воєнних дій до моменту створення якісно нової надійно функціонуючої колективної системи безпеки, в Україні існуватимуть надвисокі фіскальні ризики, зокрема пов'язані з діяльністю державних компаній.

Оцінка ризиків діяльності державних компаній

За звичайних умов функціонування економіки Міністерство фінансів України відповідно до Методики оцінювання фіскальних ризиків, пов'язаних з діяльністю суб'єктів господарювання державного сектору економіки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 11.01.2017 № 7, визначає перелік суб'єктів господарювання, з якими можуть бути пов'язані найбільші фіскальні ризики, та здійснює моніторинг їх діяльності.

В умовах воєнного стану та з урахуванням надзвичайних викликів, з якими стикнулися зокрема і державні компанії, Мінфіном з метою проведення оцінки фіскальних ризиків, пов'язаних з їх діяльністю, були здійснені запити про надання відповідної інформації до суб'єктів господарювання та їх суб'єктів управління, та за результатами опрацювання якої слід зазначити про наступне.

Через військову агресію російської федерації проти України з 24 лютого 2022 року відбулось закриття повітряного руху України для цивільних користувачів повітряного простору, що призвело до неможливості здійснення основного виду діяльності підприємствами авіаційної галузі, що має критичний вплив на їх фінансово-економічний стан та сплату ними податків, зборів та інших платежів до державного бюджету.

З урахуванням фактичних надходжень до Державного спеціалізованого фонду фінансування загальнодержавних витрат на авіаційну діяльність та участь України у міжнародних авіаційних організаціях сума недонадходжень доходів бюджету у 2022 році може скласти 180,3 млн грн, сума недонадходжень зазначених доходів бюджету у 2023 році може скласти 200,0 млн гривень.

Існують значні ризики щодо виконання державою гарантійних зобов'язань за кредитами, залученими підприємствами авіаційної галузі під державні гарантії, зокрема за кредитом ДП «Міжнародний аеропорт Бориспіль» – у вересні 2022 року в сумі від 147,0 до 160,0 млн грн та протягом 2023 року в загальній сумі 294,0 млн гривень.

Також через збройну агресію та блокування російською федерацією судноплавства в морських портах України схожа ситуація склалася і щодо діяльності переважної більшості морських торгових портів України, що спричинило недонадходження доходів державного бюджету від сплати підприємствами морської галузі податків, зборів та інших платежів.

Так, у 2022 році державний бюджет недоотримає, зокрема від ДП «Адміністрація морських портів України», ДП «Одеський морський торговельний порт», ДП «Морський торговельний порт «Южний» та ДП «Укрводшлях», частину чистого прибутку у сумі близько 1,2 млрд гривень.

Відповідно до інформації Мінінфраструктури очікувані надходження портів (адміністративних) зборів у 2022 році становлять 217,9 млн грн, прогнозні показники на

2023 рік – 218,3 млн гривень. Однак існують ризики значного відхилення фактичних від очікуваних показників доходів державного бюджету за портовими (адміністративними) зборами, що сплачується морськими торговельними портами, з урахуванням можливих наслідків збройної агресії російської федерації проти України.

Група Нафтогаз

В умовах військової агресії російської федерації та активних бойових дій на значній території України, обстрілів об'єктів критичної інфраструктури, тимчасової окупації окремих територій України існують ризики, пов'язані з діяльністю підприємств Групи Нафтогаз, зокрема:

- зниження видобутку природного газу внаслідок наближення лінії бойових дій до газоносних ділянок, на яких здійснюється видобуток природного газу;
- пошкодження технологічного обладнання, мереж, устаткування, будівель і споруд, як основного так і допоміжного призначення;
- ускладнення роботи з проведення повного обсягу необхідних робіт з поточного обслуговування, ремонту та підготовки об'єктів критичної інфраструктури до безаварійної та безперебійної роботи у наступному опалювальному сезоні 2022/2023 року;
- масова міграція населення України, що спричиняє зменшення кількості домашніх абонентів;
- значний економічний і бізнесовий занепад створюють передумови для неспроможності бізнесу, комунальних підприємств та населення/домогосподарств забезпечувати своєчасні та у повному обсязі розрахунки за спожитий природний газ, що призводить до подальшого зростання заборгованості та негативно впливає на ліквідність постачальників газу (за I півріччя 2022 року заборгованість споживачів за природний газ перед Групою Нафтогаз зросла на понад 65 млрд гривень).

Негативний вплив цих чинників створює не тільки наявну та потенційну загрозу забезпечення стабільного та безперебійного виконання виробничих завдань підприємствами Групи Нафтогаз, зокрема з видобутку вуглеводнів, транспортування нафти та підземного зберігання газу, та, як наслідок, високу ймовірність настання та матеріалізації фіскальних ризиків, які можуть призвести до можливих негативних змін показників державного бюджету.

Так, згідно з Законом від 29.07.2022 № 2479-IX у 2022 році на компенсацію суб'єктам ринку природного газу, на яких Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про ринок природного газу» покладено спеціальні обов'язки (далі – ПСО) для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу, додаткові видатки державного бюджету становлять 111,1 млрд гривень.

Через можливе погіршення у 2022 році фінансового стану підприємств Групи Нафтогаз, а також матеріалізацію ризиків в їх діяльності можуть зменшитися податкові та неподаткові платежі до бюджетів порівняно із запланованим обсягом.

Також існує ризик виконання державою гарантійних зобов'язань за кредитами, залученими підприємствами Групи під державні гарантії.

До основних факторів, що можуть негативно вплинути на діяльність НАК «Нафтогаз України» та підприємств Групи відносяться, зокрема:

- невизначеність щодо поширення, формату або перспектив завершення військових дій на території України, які мають руйнівний вплив на внутрішній ринок природного газу (на сьогодні неможливо передбачити подальші руйнування або пошкодження газотранспортної інфраструктури, оцінити об'єктивні потреби на відновлення цієї інфраструктури);
- невизначеність щодо строків та формату дії спеціальних обов'язків, покладених на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів спеціальних зобов'язань, пов'язаних із споживанням газу населенням та іншими категоріями споживачів;
- неналежне виконання контрагентами умов укладених договорів (як в частині поточних розрахунків, так і в частині дебіторської заборгованості минулих періодів);

- зниження курсу гривні до іноземних валют (з огляду на закупівлю газу у іноземних постачальників та наявність зобов'язань за кредитами в іноземній валюті, девальвація гривні призведе до зростання сум втрат від курсових різниць, а також зростання витрат грошових коштів на імпорт природного газу та обслуговування заборгованості).

При цьому одним з ключових викликів діяльності НАК «Нафтогаз України» в умовах військової агресії проти України та загальноєвропейської енергетичної кризи є питання належної підготовки країни до наступного опалювального періоду.

Крім того, у зв'язку з війною Україна проводить переговори з усіма кредиторами щодо відтермінування виплат за боргами, у тому числі за боргами державних компаній. НАК «Нафтогаз України» також було доручено провести переговори з інвесторами щодо реструктуризації боргів.

ТОВ «Оператор ГТС України»

Внаслідок військових дій відбулось пошкодження газопроводу, втрачено контроль на точці входу Сохранівка, ПАТ «Газпром» не виконує умови контракту щодо повної оплати заброньованих потужностей, відбулось зниження обсягів власного видобутку природного газу, його споживання на внутрішньому ринку та зниження замовлених потужностей на міждержавних точках входу та виходу.

Наслідком цих подій є часткова втрата доходів ТОВ «Оператор ГТС України» (далі – Товариство) та зниження надходжень до державного бюджету у I півріччі 2022 року на суму 3,43 млрд грн (ПДВ – 1,8 млрд грн, податку на прибуток – 1,63 млн гривень).

Висока ймовірність втрати доходів Товариством внаслідок зупинки з січня 2023 року транзиту газу через територію України і, як наслідок, відсутності оплати заброньованих потужностей, що зокрема призведе до недонадходжень державного бюджету у 2023 році на 11,15 млрд грн (ПДВ – 5,87 млрд грн, податку на прибуток – 5,28 млрд гривень).

Також з серпня 2022 року висока ймовірність зниження надходжень податків та зборів до державного бюджету на суму 9,55 млрд грн через відсутність обігових коштів Товариства, у зв'язку з виконанням зобов'язань зі сплати платежів на користь АТ «Укртрансгаз» за угодою про відшкодування коригування необхідного доходу від 04.10.2021 № 2110000007 (далі – Угода). Товариством надані пропозиції до Кабінету Міністрів України та Міністерства енергетики України щодо внесення змін до Угоди відповідно до вимог Меморандуму про економічну та фінансову політику між Україною та Міжнародним валютним фондом, схваленим Радою директорів Міжнародного валютного фонду 08.11.2021, та розпорядження НКРЕКП від 30.06.2022 № 1-ДСК, які полягають у наступному:

- зменшення суми відшкодування за 2020-2024 роки з 47,9 млрд грн до 39,4 млрд грн відповідно до зменшення замовлених потужностей транзиту на 2022 – 2024 роки;
- призупинення платежів до 2025 року (враховуючи, що Товариством вже переоплатило за Угодою 13,1 млрд грн та подальшу невизначеність щодо транзиту природного газу), а саме до закінчення регуляторного періоду 2020 – 2024 років та проведення НКРЕКП перевірки за відповідний період;
- виключення з Угоди пункту про сплату штрафних санкцій у разі прострочки платежів.

ДП «НАЕК «Енергоатом»

Військова агресія з боку російської федерації безпосередньо вплинула на діяльність та стан ДП «НАЕК «Енергоатом» (далі – Компанія), остаточно вплив та збитки від якої наразі не підлягають точній оцінці.

Відбувся вплив на діяльність Компанії: призупинились інвестиційні проекти, подовжені строки їх реалізації, зростає їх кошторисна вартість, зменшуються обсяги виробництва та доходи Компанії, що ймовірно призведе до збільшення заборгованості за зобов'язаннями перед кредиторами, постачальниками, зростання операційних та фінансових витрат.

Акт військової агресії безпосередньо вплинув на обсяги виробництва Компанією електричної енергії. З початку березня 2022 року Запорізька АЕС захоплена російською

федерацією, окремі енергоблоки перебувають у вимушеному резерві, ремонті, або працюють на зниженій потужності. Внаслідок цього обсяг реалізованої електричної енергії за I півріччя 2022 року скоротився на 17,44% порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Через скорочення обсягів виробництва електричної енергії Компанія вже недоотримала дохід у сумі 31,6 млрд гривень. Як наслідок, державний бюджет втратив доходи у вигляді податків та зборів на суму 6,52 млрд грн (ПДВ – 5,26 млрд грн, акциз – 0,82 млрд грн, соціально-економічний збір – 0,26 млрд грн, екологічний податок – 0,18 млрд гривень). До кінця 2022 року висока ймовірність збільшення суми недоотриманого Компанією доходу до 33,4 млрд грн та збільшення втрат бюджету внаслідок недоотримання податків до 6,81 млрд грн (ПДВ – 5,56 млрд грн, акциз – 0,86 млрд грн, соціально-економічний збір – 0,27 млрд грн, екологічний податок – 0,12 млрд гривень).

Через неспроможність отримати дебіторську заборгованість за фактично реалізовану Компанією електричну енергію у 2022 році, яка станом на 30.06.2022 становила 12,3 млрд грн, державний бюджет недоотримав доходи у вигляді податків та зборів у сумі 2,37 млрд грн (акциз – 0,32 млрд грн, ПДВ – 2,05 млрд гривень).

Слід зазначити, що з 11 березня 2022 року енергосистеми України та Молдови повністю синхронізовано з енергомережею континентальної Європи ENTSO-E. В червні 2022 року Компанія розпочала експорт електричної енергії до Молдови, в липні 2022 року – до Румунії. У планах Компанії значно збільшити обсяги експорту в Європу.

Також Компанія має кредитні зобов'язання за угодами, укладеними під державні гарантії, при цьому за оцінками керівництва ДП «НАЕК «Енергоатом» відповідно до прогнозу грошових потоків до кінця червня 2023 року Компанія зможе продовжувати безперервну діяльність та матиме змогу виконувати свої зобов'язання.

Втрати Компанії внаслідок зміни валютних курсів за рахунок девальвації гривні за I півріччя 2022 року склали 1,17 млрд грн (у I півріччі 2021 року доходи Компанії від курсових різниць становили 2,02 млрд гривень).

Існує висока ймовірність подальшого зростання курсу іноземних валют по відношенню до гривні до кінця 2022 року, що може призвести до отримання Компанією збитків за результатом фінансово-господарської діяльності у 2022 році та втрат бюджету у сумі 1,37 млрд грн (податок на прибуток – 0,88 млрд грн, відрахування частини чистого прибутку 0,48 млрд гривень).

Крім того, відповідно до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» Компанія зобов'язана забезпечувати страхування або інше фінансове забезпечення відшкодування за ядерну шкоду у розмірі та на умовах, що визначаються Кабінетом Міністрів України.

Через впровадження в Україні правого режиму воєнного стану дев'ять з шістнадцяти ядерних міжнародних страхових пулів відмовились від перестраховання цивільної відповідальності ДП «НАЕК «Енергоатом» за ядерну шкоду на новий річний страховий період з 29.07.2022 року.

Наразі укладено договір обов'язкового страхування цивільної відповідальності ДП «НАЕК «Енергоатом» за ядерну шкоду на період з 29.07.2022 по 28.07.2023 на 54,27% від загальної страхової суми.

ПрАТ «Укргідроенерго»

ПрАТ «Укргідроенерго» (далі – Товариство) наразі фіксується значне зменшення надходжень грошових коштів за реалізовану електричну енергію та надані допоміжні послуги через падіння попиту. Також на ринку виникають затримки в оплаті через брак коштів у оператора системи передачі (НЕК «Укренерго»).

Товариство виконує надважливу функцію балансування енергосистеми, особливо під час воєнного стану, коли Україна втрачає контроль над електростанціями, а енергопостачання є нестабільним через руйнування електричних станцій та мереж внаслідок бойових дій.

ПрАТ «Укргідроенерго» виконує спеціальні обов'язки із забезпечення населення доступною електричною енергією та несе фінансове навантаження з оплати ДП «Гарантований покупець» послуги, що надається у межах фінансової моделі ПСО.

Враховуючи те, що Запорізька АЕС на сьогодні перебуває під окупацією російської федерації, існують ризики невиконання ДП «НАЕК «Енергоатом» затверджених показників прогнозного балансу ОЕС України, що призведе до збільшення частки ПрАТ «Укргідроенерго» у покритті ДП «Гарантований покупець» вартості послуги постачальників універсальних послуг.

Наразі активно обговорюється питання перерозподілу платежів за фінансовим ПСО між ПрАТ «Укргідроенерго» та ДП «НАЕК «Енергоатом», наслідком чого стане збільшення витрат з ПСО ПрАТ «Укргідроенерго» та значне зменшення обсягу обігових коштів Товариства.

За розрахунками Товариства додаткові витрати на послуги із забезпечення доступності електричної енергії для побутових споживачів у II півріччі 2022 року орієнтовно складуть 7,6 млрд грн, що негативно вплине на фінансовий результат діяльності Товариства та призведе до зменшення надходжень до державного бюджету на 4,74 млрд грн (податку на прибуток – 1,36 млрд грн, ПДВ – 1,52 млрд грн, дивідендів – 1,86 млрд гривень).

В умовах воєнного стану, повної неможливості передбачити складові розрахунку вартості послуги, критичного зменшення надходжень грошових коштів, існує ризик щодо спроможності Товариства виконувати свої зобов'язання у межах ПСО.

Критична ситуація з розрахунками за електричну енергію, що наразі утворилася на ринку електричної енергії, призводить до зростання дебіторської заборгованості, а також до зменшення обігових коштів Товариства, що впливає на його платоспроможність. Прогнозне зменшення надходжень грошових коштів порівняно з планом у II півріччі 2022 року становитиме 6,2 млрд грн з ПДВ, що призведе до зменшення суми нарахованого ПДВ на 1,2 млрд гривень.

З урахуванням зміни кон'юнктури ринку електричної енергії у II півріччі 2022 року очікується зменшення доходу від реалізації електроенергії та послуг порівняно із планом на 3,1 млрд грн, що негативно вплине на розмір чистого прибутку та призведе до зменшення платежів до бюджету на суму 1,92 млн грн (податку на прибуток – 0,55 млрд грн, ПДВ – 0,61 млрд грн, дивідендів – 0,76 млн гривень).

Знаходження на окупованій російською федерацією території філії Товариства «Каховська ГЕС імені П.С. Непорожнього» також створює додаткову невизначеність та може мати непередбачуваний вплив на діяльність Товариства.

Впливає на зменшення фінансових результатів ПрАТ «Укргідроенерго» діяльність Товариства із забезпечення в умовах воєнного стану оборонно-промислового комплексу України безперебійним постачанням електричної енергії, для чого здійснюється її продаж державному постачальнику за мінімально можливою ціною – 0,01 грн/МВт·год.

Зважаючи на ситуацію, яка склалася з початку воєнних дій, майже неможливо спрогнозувати платежі Товариства до бюджету. Доходи від реалізації електроенергії та витрати, пов'язані з діяльністю на ринку електричної енергії, в умовах воєнного стану вже значно відрізняються від запланованих, що впливає на прогнозні показники податку на прибуток. А враховуючи касовий метод з ПДВ, при існуючих недорозрахунках, неможливо спрогнозувати сплату таких податків до бюджету.

Також ПрАТ «Укргідроенерго» має кредитні зобов'язання під державні гарантії за угодами, укладеними Україною з МБРР, ЄБРР, ЄІБ для реалізації проекту «Реабілітація гідроелектростанцій».

У I півріччі 2022 року Товариство своєчасно та у повному обсязі виконало свої зобов'язання щодо сплати основного боргу, відсотків за користування кредитами та плати за надання гарантій за кредитними угодами з ЄБРР, ЄІБ та МБРР.

Однак існує ризик необхідності виконання державою гарантійних зобов'язань за кредитними зобов'язаннями Товариства, зокрема у II півріччі 2022 року у сумі 509 млн грн, у 2023 році – 1 136 млн грн, у разі виникнення дефіциту обігових коштів та погіршення

ліквідності Товариства внаслідок зростання заборгованості за електричну енергію та додаткового ПСО.

Значна частина запозичень на фінансування інвестиційних проектів ПрАТ «Укргідроенерго» залучені в іноземній валюті (доларах США та євро). У разі зниження офіційного курсу гривні до іноземних валют збільшаться поточні платежі по кредитах та в цілому заборгованості за кредитними зобов'язаннями.

Усе вищенаведене свідчить, що діяльність Товариства та подальше виконання ним зобов'язань безпосередньо залежить від стану розрахунків за електричну енергію, надходження грошових коштів та подальшої дії фінансового ПСО.

Також гідроелектростанції, які входять до складу ПрАТ «Укргідроенерго», є об'єктами критичної інфраструктури та Товариство зобов'язане забезпечувати безаварійну та безперебійну роботу всіх без винятку об'єктів і нести всі пов'язані з цим витрати, у тому числі на капітальні ремонти, завершення реконструкції гідротехнічного обладнання, антитерористичні заходи. Враховуючи форс-мажорні обставини, обсяг витрат на капітальні інвестиції за рахунок власних коштів можливо буде зменшений залежно від ситуації на ринку електричної енергії.

Наразі складно достеменно оцінити всі ризики та можливі майбутні втрати ПрАТ «Укргідроенерго» з огляду на військову агресію російської федерації проти України, оскільки ситуація змінюється щодня.

Враховуючи негативні процеси, спричинені військовою агресією російської федерації проти України, складну і непрогнозовану ситуацію з розрахунками на ринку електричної енергії, ймовірність настання фіскальних ризиків, пов'язаних з діяльністю ПрАТ «Укргідроенерго», є високою.

НЕК «Укренерго»

Внаслідок військових дій значно погіршилось фінансове становище учасників ринку електроенергії, що матиме негативні наслідки на спроможність Компанії в подальшому отримати кошти за надані послуги.

Так, через неспроможність отримати дебіторську заборгованість у I півріччі 2022 року у Компанії не виникли податкові зобов'язання зі сплати до бюджету податку на додану вартість в сумі 1,15 млрд гривень.

Основними фіскальними ризиками, пов'язаними з діяльністю НЕК «Укренерго» у 2022 – 2023 роках можуть бути:

- виконання державою гарантійних зобов'язань у разі неспроможності Компанії виконати свої зобов'язання перед кредиторами та перед гарантом – 19,17 млрд гривень;
- зменшення сплати податку на прибуток та ПДВ через значну дебіторську заборгованість – 2,26 млрд гривень;
- зменшення сплати дивідендів та податку на прибуток через збиткову діяльність – 0,16 млрд гривень;
- зменшення сплати податку на прибуток через зростання курсових втрат – 0,07 млрд гривень.

Також існують потенційні фіскальні ризики внаслідок можливого невиконання НЕК «Укренерго» поточних щорічних боргових зобов'язань за кредитами, залученими державою (невиконання Компанією боргових зобов'язань з перерахування до державного бюджету платежів з обслуговування та повернення кредитів (позик), залучених державою, а також з перерахування плати за надання кредитів (позик), залучених державою, або за надання державних гарантій).

ПАТ «Центренерго»

У зв'язку з воєнними діями на території України, зокрема у Харківській та Донецькій областях, ПАТ «Центренерго» (далі – Компанія) не в змозі розпоряджатися всіма своїми активами. Починаючи з 24.05.2022 втрачено контроль над Вуглегірською ТЕС (м. Світлодарськ, Донецької обл.), передбачити розвиток подій та здійснити оцінку витрат на

відновленням ТЕС не має можливості. Зміївська ТЕС (сmt Слобожанське, Харківської обл.) також знаходиться неподалік від території де ведуться бойові дії, що створює високі ризики в діяльності Компанії та призводить до отримання збитків.

З лютого по червень 2022 року в Компанії утворилася заборгованість по сплаті податків зборів та інших платежів до бюджету у сумі 1,01 млрд грн, починаючи з липня 2022 висока ймовірність недоотримання бюджетом податків, зборів та інших платежів (за період липень 2022 – грудень 2023) у сумі близько 3,0 млрд гривень.

Також висока ймовірність виникнення в діяльності Компанії інших ризиків, які можуть призводити до фінансових та інших втрат або проблем з ліквідністю, що матиме вплив на державний бюджет.

АТ «Укрзалізниця»

З початку повномасштабної агресії російської федерації вантажні перевезення, які є ключовим джерелом прибутку АТ «Укрзалізниця», скоротилися на 65,3%, внаслідок обстрілів було зруйновано майже 6 300 км колій.

В умовах блокування російською федерацією морських портів України та суттєвих руйнувань транспортної інфраструктури, залізниця є ключовим видом транспорту, яким забезпечуються перевезення.

Держава вже здійснила субсидування діяльності АТ «Укрзалізниця», так, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 3 березня 2022 р. № 193 «Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету» з метою задоволення нагальних потреб функціонування держави та належного функціонування АТ «Укрзалізниця» в умовах воєнного стану, Міністерству інфраструктури було виділено з резервного фонду державного бюджету 17,95 млрд гривень для здійснення Укрзалізницею заходів:

- із забезпечення безперебійного функціонування залізничного транспорту в умовах воєнного стану в частині закупівель пально-мастильних матеріалів, електроенергії, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів (вакцин), медичних виробів, допоміжних засобів до них, медичного обладнання, проведення першочергових аварійно-відбудовних робіт на об'єктах залізничної інфраструктури та необхідного ремонту тягового і рухомого складу, виплати заробітної плати – 10,00 млрд гривень;

- на придбання необхідних продовольчих, а також пакувальних товарів для їх фасування, пального, будівельних матеріалів для проведення першочергових аварійно-ремонтних робіт на об'єктах, які пошкоджені внаслідок бойових дій, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів (вакцин), медичних виробів, допоміжних засобів до них, медичного обладнання, оплату послуг із зберігання та/або переробки зерна (субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам) – 7,45 млрд гривень;

- для закупівлі лікарських засобів, імунобіологічних препаратів (вакцин), медичних виробів, допоміжних засобів до них, медичного обладнання відповідно постанови Кабінету Міністрів України від 2 березня 2022 р. № 185 «Деякі питання здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для задоволення нагальних потреб функціонування держави в умовах воєнного стану» – 0,5 млрд гривень.

Також через падіння обсягів вантажоперевезень, здорожчання паливно-мастильних матеріалів та зростаючу потребу в фінансових ресурсах на відновлення зруйнованої інфраструктури АТ «Укрзалізниця» підвищила тарифи на вантажні перевезення на 70%.

Зменшення обсягів перевезень АТ «Укрзалізниця» в умовах воєнного стану вже призвело до втрат доходів у сумі 3,30 млрд грн, при цьому висока ймовірність зростання втрат товариством доходів за період 2022 – 2023 роки до 4,67 млрд гривень.

Внаслідок знецінення курсу національної валюти по відношенню до іноземних валют, втрати від курсових різниць та фінансові втрати товариства вже становлять 2,72 млрд грн та зберігається висока ймовірність зростання втрат від курсових різниць та фінансових втрат товариства за період 2022 – 2023 роки до 3,83 млрд гривень.

Також, у разі погіршення ліквідності та виникнення дефіциту обігових коштів АТ «Укрзалізниця», існують ризики виконання державою гарантійних зобов'язань за кредитами товариства, залученими під державні гарантії.

Втрати товариства від зростання цін на імпорتنі товарні позиції по закупівлі палива, цін на електроенергію у 2022 – 2023 роках можуть скласти 1,55 млрд гривень.

Додаткові витрати товариства на відновлення інфраструктури (відновлення мостів, земляного полотна, тягових станцій), ремонт тягового рухомого складу у 2022 – 2023 роках можуть скласти 2,4 млрд гривень.

Також товариство несе непрямі збитки, пов'язані з витратами на евакуацію, перевезення гуманітарної допомоги тощо, які вже становлять 1,81 млрд грн, при цьому існує висока ймовірність зростання таких втрат у 2022 – 2023 роках до 2,36 млрд гривень.

АТ «Укрпошта»

Через вторгнення російської федерації на територію України АТ «Укрпошта» втратило значну долю бізнесу, спостерігається зменшення споживання певних послуг, що суттєво впливає на зменшення доходів та фінансового результату і відповідно призведе до зменшення надходжень державного бюджету.

При цьому суттєво зменшити витрати АТ «Укрпошта» не може, оскільки, як національний оператор поштового зв'язку відповідно до чинного законодавства України, актів Всесвітнього Поштового Союзу й рішень РНБО та Уряду, зобов'язане безперервно надавати послуги поштового зв'язку на усій території держави та не може припинити чи обмежити свою діяльність, оскільки є стратегічним підприємством, що забезпечує населення країни соціально важливими послугами.

Однак з 1 серпня 2022 року через загрозу життю працівників та загрозу пограбувань АТ «Укрпошта» зупинило роботу своїх відділень на непідконтрольних Україні територіях.

Враховуючи тенденцію щодо зниження доходних надходжень та сум понесених витрат, очікується зменшення платежів товариства до державного бюджету на суму близько 0,6 млрд грн порівняно з планом 2022 року, за рахунок зменшення суми сплати податку на додану вартість, податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску.

Також, у разі погіршення ліквідності та виникнення дефіциту обігових коштів АТ «Укрпошта», існують ризики виконання державою гарантійних зобов'язань за запозиченнями товариства, залученими під державні гарантії.

З урахуванням триваючих негативних процесів, спричинених військовою агресією російської федерації проти України, складну та непрогнозовану ситуацію наразі складно оцінити всі ризики та можливі майбутні втрати державного бюджету, пов'язані з діяльністю АТ «Укрпошта».

АТ «Державна продовольчо–зернова корпорація України»

Внаслідок збройної агресії з боку російської федерації втрачено рухоме та нерухоме майно ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» (далі – АТ «ДПЗКУ») та відбулось зменшення обсягів доходів у зв'язку з окупацією ряду філій товариства. Наразі розмір втрат оцінити неможливо, оскільки відсутня об'єктивна інформація щодо стану майна на філіях, що перебувають на тимчасово окупованих територіях та/або безпосередньо у зоні проведення бойових дій.

АТ «ДПЗКУ» несе додаткові витрати у зв'язку з необхідністю переміщення максимально можливих залишків зерна з філій, що перебували під загрозою окупації.

Також внаслідок військових дій та блокування російською федерацією морських торговельних шляхів відбулось перенасичення внутрішнього ринку, що вплинуло на зниження ціни реалізації продукції нижче від вартості запасів.

Крім того внаслідок невиконання боргових зобов'язань за кредитом, залученим АТ «ДПЗКУ» під державні гарантії, у січні та липні 2022 року Міністерством фінансів України виконані гарантійні зобов'язання за державною гарантією у відповідності до умов

договору про погашення заборгованості ПАТ «ДПЗКУ» від 28.12.2012 №15010-03/147 у сумі 2,487 млрд грн та 2,792 млрд грн відповідно.

Зберігається висока ймовірність виконання державою гарантійних зобов'язань за заборгованістю АТ «ДПЗКУ» також і у 2023 році.

ДП «Укрхімтрансміак»

Через збройну агресію з боку російської федерації та запровадження воєнного стану на території України відбулась зупинка діяльності підприємства.

Внаслідок зупинки діяльності підприємства з транзитного транспортування аміаку у 2022 році державний бюджет недоотримає надходжень з рентної плати у сумі 1,2 млрд гривень.

Також внаслідок введення на підприємстві режиму простою та тимчасовим припиненням трудових відносин із 70% працівників протягом 2022 року бюджет недоотримає податків та зборів, пов'язаних із виплатою заробітної плати (ЄСВ, податок на доходи фізичних осіб, військовий збір) у сумі близько 68,0 млн гривень.

У разі не відновлення роботи підприємства у 2023 році державний бюджет недоотримає надходжень з рентної плати у сумі 1,6 млрд гривень.

Втрата бюджетом податків, пов'язаних із виплатою заробітної плати (ЄСВ, податок на доходи фізичних осіб, військовий збір), внаслідок введення на підприємстві режиму простою та тимчасовим припиненням трудових відносин протягом 2023 року становитиме 79,3 млн гривень.

Крім того внаслідок відсутності доходів підприємство не зможе забезпечити належне утримання та обслуговування аміакопроводу, як об'єкта підвищеної небезпеки, що призведе до необхідності залучення підприємством позикових коштів та/або надання підприємству державної підтримки у 2022 – 2023 роках у сумі 200,0 млн гривень.

АТ «ДАК «Автомобільні дороги України»

У зв'язку з окупацією російською федерацією територій України, бойовими діями у місцях знаходження дочірніх підприємств та відсутністю фінансування на виконання дорожніх робіт відбулось падіння обсягів замовлень АТ «ДАК «Автомобільні дороги України».

Вказане мало наслідком зменшення обсягів доходів товариства у I півріччі 2022 року та виникнення простроченої заборгованості зі сплати податків та інших обов'язкових платежів до державного бюджету станом на 30.06.2022 у сумі 1,1 млрд гривень.

Розрахункова сума недоотримання бюджетом податків та інших платежів у порівнянні з 2021 роком: у II півріччі 2022 року – 419,0 млн грн, у 2023 році – 689,7 млн гривень.

Квaziфіскальні операції державних компаній та органів влади

Виконання державними компаніями спеціальних обов'язків для забезпечення загальнооспільних інтересів

На початку опалювального сезону 2021/2022 Урядом та місцевими органами влади було задекларовано незмінність тарифів на послуги з постачання теплової енергії та постачання гарячої води для населення шляхом укладання 30.09.2021 Меморандуму про взаєморозуміння щодо врегулювання проблемних питань у сфері постачання теплової енергії та постачання гарячої води в опалювальному періоді 2021/2022 років.

При цьому була визначена необхідність забезпечення фінансової підтримки підприємств теплопостачання з боку органів місцевого самоврядування. Проте у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану змінилися умови щодо виконання Меморандуму, зокрема, у частині відшкодування із місцевих бюджетів різниці в тарифах підприємствам теплопостачання.

З метою врегулювання в умовах воєнного стану окремих відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання Верховною Радою України 29.07.2022 прийняті Закони

№ 2481-IX «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» щодо фінансового забезпечення заходів, спрямованих на врегулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування» та № 2479-IX «Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування».

Згідно із Законом № 2481-IX протягом дії воєнного стану в Україні та протягом шести місяців після місяця, в якому його буде припинено або скасовано, забороняється підвищувати тарифи на теплову енергію (її виробництво, транспортування та постачання), послуги з постачання теплової енергії та постачання гарячої води. При цьому суб'єктам господарювання, що здійснюють виробництво та/або транспортування та/або постачання теплової енергії, надають послуги з постачання теплової енергії та постачання гарячої води, щодо яких запроваджено мораторій згідно цього Закону, компенсується різниця в тарифах.

Так, на компенсацію суб'єктам ринку природного газу, на яких Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про ринок природного газу» покладено спеціальні обов'язки для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу, економічно обґрунтованих витрат, понесених ними в цілях виконання покладених на них спеціальних обов'язків, зменшених на обсяг грошових коштів, отриманих у процесі їх виконання в оплату природного газу, та з урахуванням допустимого рівня прибутку, що підлягає врегулюванню згідно із Законом № 2479-IX у 2022 році необхідні додаткові видатки державного бюджету у сумі 111,1 млрд гривень.

Фінансове забезпечення у 2022 році заходів з врегулювання заборгованості, передбачених Законом України «Про заходи, спрямовані на подолання кризових явищ та забезпечення фінансової стабільності на ринку природного газу» становитиме 76,0 млрд грн видатків державного бюджету.

На компенсацію різниці в тарифах на теплову енергію та послуги з постачання теплової енергії та постачання гарячої води згідно із Законом № 2479-IX у 2022 році необхідна субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам в сумі 14,0 млрд гривень.

Додаткова потреба у видатках державного бюджету на компенсацію державним вугледобувним підприємствам витрат на погашення заборгованості із заробітної плати та виплату поточної заробітної плати працівникам згідно із Законом № 2479-IX до кінця 2022 року становитиме орієнтовно 2,5 млрд гривень. З урахуванням видатків передбачених у Державному бюджеті на 2022 рік (3,3 млрд грн), загальний фінансовий ресурс на заробітну плату шахтарям у 2022 році становитиме орієнтовно 6,0 млрд гривень.

Додатково необхідний обсяг бюджетних коштів на заробітну плату шахтарям у 2023 році становить близько 3,0 млрд гривень. Загальний фінансовий ресурс на заробітну плату шахтарям у 2023 році також становитиме орієнтовно 6,0 млрд грн (0,5 млрд грн щомісячно).

Обсяг компенсації згідно із Законом № 2479-IX витрат та/або втрат, понесених внаслідок воєнних дій та з метою запобігання настанню гуманітарних кризових ситуацій, до яких відносяться витрати на ремонт пошкодженої інфраструктури, наразі оцінити неможливо.

Крім того на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30.07.2021 «Про заходи з нейтралізації загроз в енергетичній сфері», введеного в дію Указом Президента України від 28.08.2021 № 452, дорученням Уряду від 03.09.2021 № 40534/3/1-21 до Плану організації виконання рішення РНБО, Мінфіну доручено розробити та подати в установленому порядку Кабінетові Міністрів України на затвердження порядок забезпечення оплати (з визначенням джерел фінансування) за споживання електричної енергії комунальними і державними підприємствами водопостачання та водовідведення, державними вугледобувними підприємствами, оплата за спожиті енергоносії яких гарантується державою. Реалізація вказаного заходу потребуватиме видатків державного бюджету у сумі 3,0 млрд гривень.

Реалізація положень Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII (зі змінами) щодо визначення у рішенні Кабінету Міністрів України про покладання спеціальних обов'язків на учасників ринку джерела фінансування та порядку визначення компенсації, що надається учасникам ринку, на яких покладаються спеціальні обов'язки, може потребувати додаткових видатків державного бюджету у сумі 32,5 млрд гривень.

Так, постановою Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 № 483 «Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов'язків на учасників ринку електричної енергії для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії» передбачено здійснення компенсації витрат на виконання спеціальних обов'язків на ринку електричної енергії без визначення джерел покриття цієї компенсації.

Разом з тим ДП «НАЕК «Енергоатом» здійснюється розробка нормативно-правового акту з метою отримання компенсації цих витрат з бюджету (24,9 млрд грн – за 2020 рік та I півріччі 2021 року). Про суми компенсацій за II півріччя 2021 року та I півріччя 2022 року Мінфін не повідомлено.

Крім того ПрАТ «Укргідроенерго» у своїх листах наголошує на необхідності розроблення порядку компенсації за рахунок коштів бюджету (7,56 млрд грн – за II півріччя 2022 р.). Наразі відсутні підстави для компенсації цих витрат з бюджету.

Для збалансування фінансового стану цих підприємств, крім продажу електроенергії за встановленими Урядом цінами, передбачена також можливість реалізації електроенергії за ринковими цінами.

Постановою Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 № 775 «Про покладення спеціальних обов'язків на учасників ринку електричної енергії, що здійснюють операції з експорту електричної енергії, для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії протягом дії воєнного стану» запроваджено механізм спрямування коштів учасників ринку електричної енергії, що здійснюють операції з експорту електричної енергії, на оплату послуг із забезпечення доступності електричної енергії для побутових споживачів.

В результаті цього очікується зменшення обсягу покладання спеціальних обов'язків та отримання ДП «НАЕК «Енергоатом» і ПрАТ «Укргідроенерго» додаткових доходів.

Погашення заборгованості, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії

Реалізація положень Закону України «Про заходи, спрямовані на погашення заборгованості, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії» (17.06.2020 № 719-IX) щодо погашення заборгованості, що утворилася на ринку електроенергії станом на 01.07.2019 за рахунок видатків державного бюджету у поточному або наступних бюджетних періодах потребує фінансового забезпечення у розмірі 28,1 млрд гривень.

Підтримка виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії

Реалізація положень Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» (від 21.07.2020 № 810-IX) згідно з якими доповнено частину третьої статті 8 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» (від 20.02.2003 № 555-IV) щодо фінансової підтримки ДП «Гарантований покупець» з Державного бюджету України у розмірі не менше 20% прогнозованої виробітки електричної енергії з альтернативних джерел потребує у поточному та наступному бюджетних роках фінансового забезпечення у розмірі 10,5 млрд гривень.

Забезпечення функціонування Фонду енергоефективності

Також Верховною Радою України прийнято Закон України від 09 липня 2022 року № 2392-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення умов для запровадження комплексної термомодернізації будівель».

Реалізація норм цього Закону потребуватиме додаткових видатків державного бюджету щодо:

- прийняття Кабінетом Міністрів України рішень про надання Фонду енергоефективності додаткової державної підтримки, зокрема за рахунок частини коштів, що передбачені законом про Державний бюджет України на відповідний рік на фінансування житлових субсидій населенню, за рахунок економії бюджетних видатків, що виникли в результаті здійснення заходів з енергоефективності за програмами Фонду;

- здійснення Фондом енергоефективності за рішенням Кабінету Міністрів України діяльності з реалізації інших програм у житловому секторі, у тому числі пов'язаних з відновленням будівель, зруйнованих та/або пошкоджених внаслідок збройної агресії російської федерації проти України (з метою досягнення цілей, визначених Урядом за іншими напрямками діяльності Фонду, Кабінет Міністрів України збільшує внески до Фонду).

Зокрема, на забезпечення співфінансування нової програми в рамках Фонду енергоефективності (з метою підтримки відновлення постраждалих від війни будівель у житловому секторі) на рівні не менше ніж 20% від загального фінансування у сумі 500 млн євро, що передбачається отримати від міжнародних донорів на реалізацію Угоди про фінансування заходу «Зменшення вразливості та підвищення продовольчої безпеки через підтримку постраждалого населення та сільськогосподарського виробництва в Україні (Контракт з розбудови держави та посилення стійкості)» необхідні видатки державного бюджету у сумі 3,721 млрд грн (100 млн євро виходячи з курсу НБУ 37,2104 грн за євро).

Виконання міжнародних фінансових зобов'язань України потребуватиме фінансування з державного бюджету для забезпечення внесків до Фонду енергоефективності за бюджетною програмою КПКВК 2751290 «Функціонування Фонду енергоефективності». Так, 05.08.2022 Кабінетом Міністрів України прийняті розпорядження «Про підписання Додаткової угоди № 2 між Урядом України та Європейською Комісією, що діє від імені Європейського Союзу, про внесення змін до Угоди про фінансування заходу «Програма підтримки енергоефективності в Україні — EE4U» (ENI/2017/039-641)» та Про підписання Додаткової угоди № 2 між Урядом України та Європейською Комісією, що діє від імені Європейського Союзу, про внесення змін до Угоди про фінансування заходу «Програма підтримки енергоефективності в Україні — EE4U-II» (ENI/2018/041-189).

Внесок України у 2022 – 2025 роках має становити 3,7 млрд грн (близько 115,6 млн євро), залежно від потреб Фонду та попиту на ринку. При цьому відповідно Бюджетного кодексу України постановою Кабінету Міністрів України від 10.03.2022 № 245 «Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету», зокрема, було скорочено у повному обсязі видатки розвитку загального фонду державного бюджету у 2022 році за бюджетною програмою «Функціонування Фонду енергоефективності» (КПКВК 2751290).

Крім того згідно вимог Закону України від 21.10.2021 № 1818-IX «Про енергетичну ефективність» щорічно необхідно у проекті закону про Державний бюджет України на відповідний рік передбачати видатки на програми з підвищення енергоефективності у розмірі не менше 1% видаткової частини бюджету. Потреба в коштах на 2023 рік орієнтовно становить від 21 млрд гривень.

Судові позови російської федерації проти України

За інформацією Мін'юсту у зв'язку із застосуванням до російської федерації та її резидентів заходів, передбачених Законом України «Про санкції» та Законом України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів», у 2023 році очікується подання значної кількості інвестиційних позовів проти України до закордонних юрисдикційних органів резидентами російської федерації та щільність графіків розгляду справ, що потребуватиме значних витрат коштів державного бюджету для належного забезпечення захисту прав та інтересів держави України в закордонних юрисдикційних органах.

ФІСКАЛЬНІ РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ НЕВИКОНАННЯМ ПЛАНУ НАДХОДЖЕНЬ ВІД ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО МАЙНА

Законом України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» встановлено плановий показник надходження до державного бюджету коштів від приватизації державного майна на рівні 8,0 млрд грн, з них – 5,25 млрд грн за рахунок продажу об'єктів великої приватизації.

Проте внаслідок повномасштабних військових дій російської федерації проти України та введення воєнного стану в країні, з 24 лютого 2022 року Фондом державного майна України (далі – Фонд) припинено виставлення на аукціони з умовами об'єктів великої приватизації. Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.01.2019 № 36-р (із змінами) приватизації в 2022 році підлягали 25 об'єктів великої приватизації.

Станом на 01.09.2022 фактично до загального фонду від приватизації державного майна надійшло 303,5 млн грн, що становить 5 % виконання планових показників за січень-серпень поточного року та 3,8% за рік.

Джерело: дані Фонду державного майна України

За інформацією, що розміщена на офіційному сайті Фонду у 2022 році планується залучити до бюджету від 600 млн грн до 1 млрд грн від приватизації, зокрема найближчим часом готуються до аукціонів 23 активи спиртової галузі та 3 комбінати хлібопродуктів (які розміщені у безпечних регіонах).

Водночас з огляду на фактичний стан надходження коштів від приватизації до державного бюджету, невиконання плану вказаних надходжень у 2022 році оцінюється у розмірі 7,7 млрд грн, в тому числі 2,45 млрд грн через неможливість здійснення продажу об'єктів малої приватизації на електронних аукціонах.

Наразі фонд продовжує здійснювати роботу з підготовки до приватизації об'єктів великої приватизації. За його інформацією, на виконання статті 19 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна», Кабінетом Міністрів України визначено радників для надання послуг з підготовки до приватизації та продажу ПАТ «Одеський припортовий завод», ЄМК ДП «Завод «Електроважмаш», ЄМК ДП «Вугільна компанія «Краснолиманська», АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія», ПрАТ «Президент-Готель».

Також з метою пришвидшення та адаптації приватизаційних процесів в період воєнного стану в Україні прийнято Закон України від 28.07.2022 № 2468-IX «Про внесення змін до Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» та інших законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави», який зокрема передбачає:

- суттєве скорочення строків проведення приватизаційних аукціонів та підготовки об'єктів: від оголошення до підписання договору не більше 2 місяців;
- здійснення оплати покупцем до укладання договору купівлі-продажу;
- розблокування приватизації державних підприємств з арештами та обтяженнями майна з одночасним збереженням прав кредиторів;
- можливість проведення великої приватизації на онлайн-аукціонах (однак протягом дії воєнного стану аукціони не проводитимуться);
- передачу всіх дозволів та ліцензій новим власникам єдиного майнового комплексу, замість необхідності підприємцям переоформлювати всі дозвільні документи;
- цифровізацію ключових приватизаційних процесів через онлайн-оголошення про аукціони.

За інформацією Фонду, вказані зміни дозволять Фонду забезпечити проведення приватизації об'єктів державної власності відповідно до переліку об'єктів великої приватизації державної власності, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.01.2019 № 36-р. У 2023 році Фондом планується приватизація таких об'єктів: ПАТ «Центренерго», ДП «Вугільна компанія «Краснолиманська», АТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія».

Разом з тим на надходження коштів до державного бюджету від приватизації державного майна в 2023 році може вплинути відсутність попиту на об'єкти приватизації у зв'язку із погіршенням інвестиційного клімату у країні внаслідок вторгнення російської федерації та проведення бойових дій.

При цьому зазначаємо, що недоотримання надходжень від приватизації державного майна призведе до збільшення державних запозичень відповідно до положень статті 15 Бюджетного кодексу України, що в свою чергу призведе до збільшення обсягу державного боргу та видатків на його обслуговування.

ФІСКАЛЬНІ РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ РЕАЛІЗАЦІЄЮ ПРОЕКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Наказом Міністерства економіки України від 26.05.2020 № 986, який зареєстрований в Міністерстві юстиції України 06.07.2020 за № 628/34911 (далі – наказ № 986), затверджено Порядок подання державними партнерами (концесієдавцями) щорічного звіту про виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, у тому числі концесійного договору (далі – Порядок).

Відповідно до пункту 3 Порядку державним партнером (концесієдавцем) до Мінекономіки до 15 березня року, що настає за звітним, подається щорічний звіт про виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, у тому числі концесійного договору згідно із формою, затвердженою наказом № 986. Зазначена форма містить розділ V «Аналіз ризиків, що покладені на державного партнера/концесієдавця відповідно до договору (уноситься інформація за тими ризиками, які відповідно до договору належать до відповідальності державного партнера/концесієдавця)».

За інформацією Міністерства економіки України, у зв'язку із повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України, щорічні звіти про виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, у тому числі концесійного договору згідно із формою, затвердженою наказом № 986, до Мінекономіки не надходили, тому інформація про ризики по договорах, укладених з державними органами, які згідно із Законом України «Про управління об'єктами державної власності» здійснюють управління об'єктами державної власності відсутня.

Внаслідок введення воєнного стану в Україні та у зв'язку з тимчасовою окупацією Херсонської області виконання зобов'язань концесіонерами за концесійним договором від 26.06.2020 між Міністерством інфраструктури України та ДП «Адміністрація морських портів України» і ТОВ «Рісоіл-Херсон» та ТОВ «Проектна компанія «Рісоіл-Херсон» та концесійним договором від 20.08.2020 між Міністерством інфраструктури України та

ДП «Адміністрація морських портів України» і Кютерміналз Дабл Ю.ЕЛ.ЕЛ та ТОВ «Кютерміналз Ольвія» – призупиняється на період форс-мажорних обставин, відповідно до п. 35.3.1. концесійних договорів у морських портах. Наразі концесіонери ТОВ «Херсонський порт» та ТОВ «Кютерміналз Ольвія» позбавлені можливості здійснювати концесійну діяльність у морських портах Херсон та Ольвія до усунення вказаних обставин, у зв'язку з цим інформація по ризиках відсутня.

З огляду на викладене, проведення оцінки фіскальних ризиків, пов'язаних з реалізацією проектів державно-приватного партнерства, та визначення їх впливу на показники державного бюджету, можливе лише після закінчення бойових дій та визволення територій України.

ФІСКАЛЬНІ РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ СОЦІАЛЬНОЮ СФЕРОЮ

З початку військової агресії російської федерації проти України державний бюджет України було переорієнтовано на військові цілі. Відтак першочергове фінансування видатків у поточному році спрямовано на підвищення обороноздатності країни та здійснення найнеобхідніших соціальних видатків, які забезпечують підтримку життєдіяльності населення.

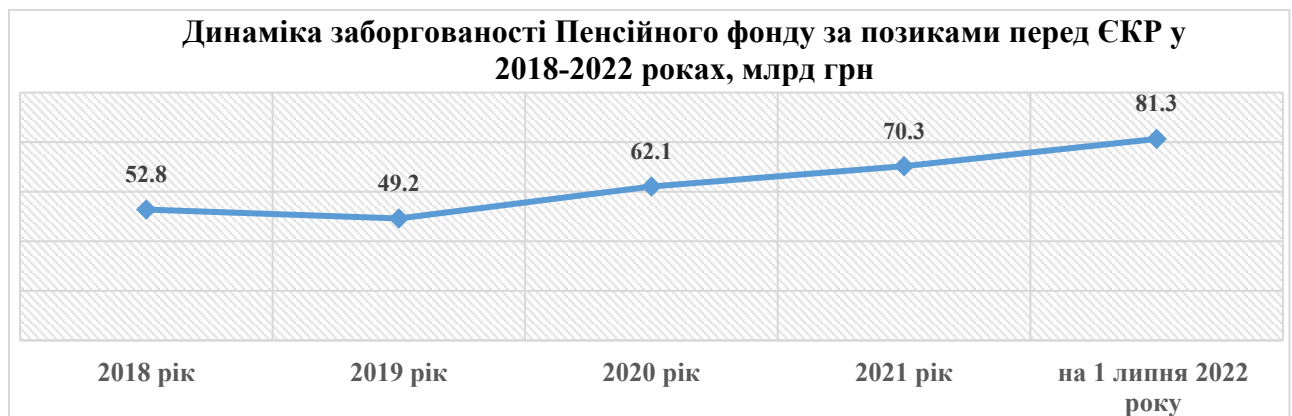
За інформацією Міністерства соціальної політики у 2022 році відбулися фіскальні ризики, пов'язані із невиконанням планових показників власних надходжень Пенсійного фонду внаслідок:

- зменшення чисельності найманих працівників, недосягнення запланованих темпів росту фонду оплати праці (чисельність найманих працівників станом на 01.04.2022 становила 8,0 млн осіб, що на 1,8 млн осіб менше, ніж на початок поточного року);

- зниження рівня платоспроможності, в т. ч. підприємств, установ, організацій у частині сплати обов'язкових страхових платежів у зв'язку із зменшенням доходів, припиненням діяльності внаслідок військової агресії російської федерації, проведення бойових дій та введенням воєнного стану на території України (втрати по надходженню частини єдиного внеску, розподіленої на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування в розрахунку на місяць можуть скласти від 7,7 млрд грн до 14,2 млрд гривень);

- зростання заборгованості зі сплати ЄСВ та відшкодування пільгових пенсій (за період січень-червень 2022 року загальна сума заборгованості з обов'язкових страхових платежів та зі сплати ЄСВ зросла на 2,2 млрд грн та станом на 01.07.2022 склала 40,8 млрд грн (з них 21,3 млрд грн зі сплати ЄСВ), сума заборгованості з відшкодування пільгових пенсій відповідно зросла на 1,2 млрд грн та становила 18,1 млрд гривень).

За січень-червень 2022 року доходи Пенсійного фонду України становили 272,2 млрд грн, з них 183,2 млрд грн – власні доходи, 89,5 млрд грн – надходження з держбюджету на фінансування витрат. Показник надходжень власних коштів Пенсійного фонду України за перше півріччя 2022 року виконано на 98,4% (-2,9 млрд грн), в тому числі надходження частини ЄСВ на 98,5 % (-2,5 млрд грн) до запланованих.

Джерело: дані Державної казначейської служби України, Пенсійного фонду України.

Тенденція до зростання заборгованості Пенсійного фонду за позиками, наданими з єдиного казначейського рахунку (далі – ЄКР) на покриття тимчасових касових розривів зберігається й надалі. Обсяг непогашеної у поточному році заборгованості Пенсійного фонду перед ЄКР станом на 01.07.2022 склав 11,0 млрд грн, а загальна сума заборгованості Пенсійного фонду за такими позиками станом на 01.07.2022 становила 81,3 млрд гривень.

Крім того, за інформацією Пенсійного фонду України, у сфері пенсійного забезпечення існує висока ймовірність зростання обсягу видатків на пенсійні виплати, що пов'язано із прийняттям законодавчих актів, зокрема без визначення ресурсів для їх фінансового забезпечення або джерел покриття видатків, а також втрати відповідних надходжень Пенсійного фонду:

- прийняття Закону України від 01.07.2022 № 2352-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» та Закону України від 15.03.2022 № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» (за розрахунками Пенсійного фонду втрати ЄСВ становитимуть 6 871,2 млн грн та 14 905,3 млн грн відповідно);

- з урахуванням прийнятого Закону України від 21.06.2022 № 2325-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо перегляду окремих пільг з оподаткування», яким звільнено від сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування осіб, що набувають право власності на електромобілі, за прогнозними розрахунками недонадходження у II півріччі 2022 року очікується в сумі 1 637,4 млн гривень;

- виконання постанови Кабінету Міністрів України від 10.11.2021 № 1165 «Про затвердження Порядку виплати пенсій (щомісячного довічного грошового утримання), не виплачених за період до місяця відновлення їх виплати, внутрішньо переміщеним особам та особам, які відмовилися відповідно до пункту 1 частини першої статті 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи і зареєстрували місце проживання та постійно проживають на контрольованій Україною території» (обсяг додаткових видатків може скласти: у II півріччі 2022 року – 6 097,2 млн грн; у 2023 році – від 6 171,5 млн грн до 10 836,6 млн гривень).

Також існує висока ймовірність зростання у 2022-2023 роках обсягу видатків на пенсійні виплати, пов'язані з:

- виплатою заборгованих сум судових рішень, в тому числі рішень Верховного Суду, Конституційного Суду України. За даними Мінсоцполітики сума видатків на виконання рішень суду може скласти 20 889,7 млн гривень. Так, за даними Пенсійного фонду станом на 01.08.2022 обліковується 225,7 тис. рішень суду, виданих або ухвалених після набрання чинності Законом України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень»;

- ратифікацією Угоди між Україною та Федеративною Республікою Німеччина, Державою Ізраїль та Турецькою Республікою щодо пенсійного забезпечення. Обсяги додаткових видатків у 2023 році прогнозуються в сумах 2 184,1 млн грн, 9 415,2 млн грн та 347,4 млн гривень відповідно.

Крім того, за даними Мінсоцполітики існує високий ризик зростання заборгованості з виплати матеріального забезпечення за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності через зменшення надходжень від суми єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (втрати дохідної частини бюджету Фонду соціального страхування України внаслідок недонадходження коштів від суми єдиного внеску до кінця 2022 року можуть скласти 4,2 млрд гривень).

До того ж у зв'язку із запровадження воєнного стану відбулося суттєве зменшення надходжень до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Враховуючи необхідність погашення заборгованості по виплаті допомоги по безробіттю, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 №289-р

виділено з резервного фонду державного бюджету 1 259,2 млн грн для забезпечення виплати Фондом допомоги по безробіттю. Крім того, було оптимізовано та зменшено видатки Фонду.

Збалансований бюджет Фонду на 2022 рік затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 07 червня 2022 року № 654 «Про затвердження бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на 2022 рік».

Водночас, у зв'язку із воєнним станом Держстатом припинено низку статистичних обстежень, у тому числі обстеження робочої сили, зайнятих та безробітних. Тому на сьогодні єдиним джерелом інформації щодо ринку праці є адміністративні дані Державного центру зайнятості. Водночас слід зазначити, що ці дані не можуть описати повний ринок праці, а характеризують зареєстроване безробіття.

До кінця року очікується збільшення кількості зареєстрованих безробітних до 762 тис. осіб, проте їх кількість на 36 відсотків буде меншою порівняно з минулим роком. Такі цифри пояснюються значною кількістю громадян, які знаходяться на територіях, де ведуться бойові дії, окупація (блокування), і які з об'єктивних причин не можуть звернутися в Державну службу зайнятості. Пік реєстрації безробітних треба очікувати після деокупації та припинення воєнних дій на цих територіях.

За оцінками Міжнародної організації праці, в умовах поточних воєнних дій станом на початок квітня порівняно з довоєнним періодом вже було втрачено 4,8 млн робочих місць, що складає близько 30 % від всіх робочих місць країни. За оцінками Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України, повністю закрито 2 млн робочих місць.

З урахуванням зазначеного, за оцінками Мінекономіки, які базуються на довоєнних даних Держстату та даних ПФУ за I квартал 2022 р., після початку війни відбулося скорочення найманих працівників до 0,9 млн осіб, фізичних осіб-підприємців - на 0,6 млн осіб. Продовжується звільнення працюючих (за даними ПФУ, у березні було звільнено 451,1 тисячі застрахованих осіб, у тому числі 422,8 тисячі найманих працівників). Також спостерігається тенденція щодо збільшення працюючих, яких відправлено у вимушені відпустки (за даними ПФУ, у відпустці без збереження заробітної плати у березні перебували 1437,4 тисячі застрахованих осіб, що у 2,2 рази більше, ніж у лютому). Також, відбулося зменшення зайнятих за рахунок тих, хто виїхав за кордон, та вимушено незайнятих осіб внаслідок бойових дій та окупації окремих областей.

Отже, серед вірогідних ризиків загальне скорочення кількості зайнятих за підсумком всіх факторів за 2022 рік може досягти 5,0 млн осіб, а зростання рівня безробіття може досягти 30 відсотків. Тому у другому півріччі 2022 року та у 2023 році слід очікувати зменшення надходжень єдиного внеску та податку на доходи фізичних осіб у зв'язку із зниженням зайнятості населення.

ФІСКАЛЬНІ РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ СФЕРОЮ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Повномасштабні військові дії російської федерації проти України, що почалися 24.02.2022, створили нові надзвичайні виклики для країни, зокрема і у сфері сільського господарства та продовольчої безпеки держави.

Так, до початку військових дій, Україна входила до найбільших постачальників продовольства та сільськогосподарської продукції на світовий ринок. Протягом останніх п'яти років агропродовольча продукція забезпечувала до 45% загального експорту держави.

Руйнування російськими військовими сільськогосподарської інфраструктури, знищення виробничих потужностей та істотні пошкодження об'єктів інфраструктури сільськогосподарської, складської, транспортної, енергетичної, переробної промисловості, втрата Україною посівних площ спричинили, зокрема, значне зниження експортних можливостей України та, як наслідок, дефіцит продукції на світових ринках. Блокування морських портів України і торгівельної діяльності в акваторії Чорного та Азовського морів направлено на виснаження української економіки.

Війна докорінно змінила здобутки експортного потенціалу України. Збій стабільного постачання з України аграрної продукції вже призвів до стрімкого зростання світових цін на зерно та зменшення його ціни на внутрішньому ринку, а також до збільшення відповідних залишків. Тому, на сьогодні важливо збільшити можливості експорту збіжжя з метою надходження валютної виручки в економіку України.

Разом з тим, слід зазначити, що відповідно до прогнозного балансу попиту та пропозиції зернових та зернобобових культур на 2022/2023 маркетинговий рік (01.07.2022 – 30.06.2023) виробництво зерна, за експертними оцінками Мінагрополітики, може скласти 48 млн тонн.

Пропозиція зерна на ринку у 2022/2023 маркетинговому році може скласти майже 67 млн тонн. Для забезпечення внутрішнього споживання у 2022/2023 маркетинговому році потрібно 17,9 млн тонн.

На підставі вищевикладеного можна зазначити, що зерновими та зернобобовими культурами для внутрішніх потреб Україна у наступному 2022/2023 маркетинговому році буде забезпечена повністю, а також можливі обсяги експорту зернових можуть скласти 44,5 млн тонн, що на 9 відсотків, або 4,5 млн тонн, менше, ніж минулого маркетингового року.

Крім того в зоні ведення бойових дій відбулось фізичне знищення аграрних підприємств. Внаслідок збройної агресії потенційно втрачено до 30 % поголів'я тварин, а також 25% площ ягідників та 20% площ садів, пошкоджено близько 5% земель сільськогосподарського призначення. Зростання вартості добрив, пального, посівних матеріалів призвели до зростання вартості виробництва сільськогосподарської продукції та труднощів із фінансуванням роботи аграрного сектору. Разом з обмеженими властивостями реалізації продукції та обмеженим доступом до фінансових ресурсів це загрожує банкрутством аграрних підприємств та відмовою від посівної кампанії у 2022/2023 маркетингових роках.

Також, експерти Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) оцінили потенційну пряму шкоду сільськогосподарським активам України з початку війни у 6,5 млрд дол. США. Сюди входить зруйнована іригаційна інфраструктура, сховища, техніка та інше сільськогосподарське обладнання, портова інфраструктура, теплиці, польові культури, тваринництво та переробні підприємства. Потребуватимуть відновлення роботоздатності близько 10,5 тис. підприємств галузі.

Зазначені негативні зміни у галузях сільського господарства матимуть вплив на бюджетні показники, в тому числі на обсяги надходжень податків та платежів до бюджету, зокрема від сільгосптоваровиробників.

У 2023 році та наступних роках сільськогосподарським товаровиробникам буде необхідна значна підтримка, як за рахунок залучення інвестицій у галузь АПК, так і з боку держави.

ФІСКАЛЬНІ РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЛІКВІДАЦІЄЮ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО, ПРИРОДНОГО ТА ІНШОГО ХАРАКТЕРУ

За даними Державної служби з надзвичайних ситуацій у I півріччі 2022 року було зареєстровано 32 надзвичайні ситуації (далі – НС), з них 15 НС техногенного характеру, 14 НС – природного, 2 соціальних та 1 воєнна НС. Аналіз виникнення НС свідчить, що у 2022 році можливе виникнення 115 – 135 НС, при цьому, враховуючи різні сценарії прогнозу, кількість НС природного характеру знаходитиметься в діапазоні 88-108 НС, а кількість НС техногенного характеру – в діапазоні 45-65 НС.

У зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України ДСНС класифіковано воєнну надзвичайну ситуацію державного рівня з 24 лютого 2022 року на всій території України.

На підставі розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 179-р «Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану» введено в дію план цивільного захисту України на особливий період. В системі ДСНС до виконання завдань з ліквідації наслідків обстрілів, гасіння пожеж та надання допомоги постраждалому населенню перебуває понад 8 тис. осіб та понад 2 тис. од. спеціальної пожежно-рятувальної техніки (в разі необхідності чисельність може бути збільшена до понад 14 тис. осіб та понад 3 тис. од. техніки).

Враховуючи глобальний характер вищезазначеної НС збір інформації про її наслідки буде здійснюватися після завершення бойових дій та визволення територій України.

Визначення шкоди та збитків завданих воєнною НС державного рівня здійснюватиметься відповідно до Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326.

За даними останніх 10 років спостережень в Україні щороку в середньому реєструється: 140 – 160 НС, збитки від яких становлять близько 3,3 млрд грн на рік (мінімальна сума збитків завданих НС – 102,75 млн грн у 2011 році, максимальна – 28,3 млрд грн у 2020 році).

Розподіл матеріальних втрат від НС знаходиться в дуже широкому діапазоні і не має кореляції з кількістю НС і більшість цих втрат припадає на надзвичайні ситуації природного характеру.

Аналіз усереднених статистичних даних щодо розміру прямих матеріальних збитків свідчить про тенденцію збільшення завданих однією НС збитків від 9,3 млн грн до 20,9 млн гривень.

Розрахований прогноз основної тенденції показує, що у 2023 році можливе виникнення 111 – 131 НС. Песимістичний прогноз вказує, що можлива кількість НС може досягти у 2023 році - 185 НС.

З метою запобігання виникненню надзвичайних ситуацій Державна служба з надзвичайних ситуацій забезпечує реагування на надзвичайні ситуації, здійснює навчання і тренування з питань цивільного захисту, у тому числі: командноштабні навчання, штабні тренування, спеціальні об'єктові навчання та тренування, об'єктові тренування.